

Fig. 63.
 Et kapel er en lille ting og må underordne sig kirkegården. Mariebjerg, Gentofte. (Kapel: arkitekt, m. a. a. Fritz Schlegel; anlæg: kommune-gartner G. N. Brandt). Foto: J. Th.

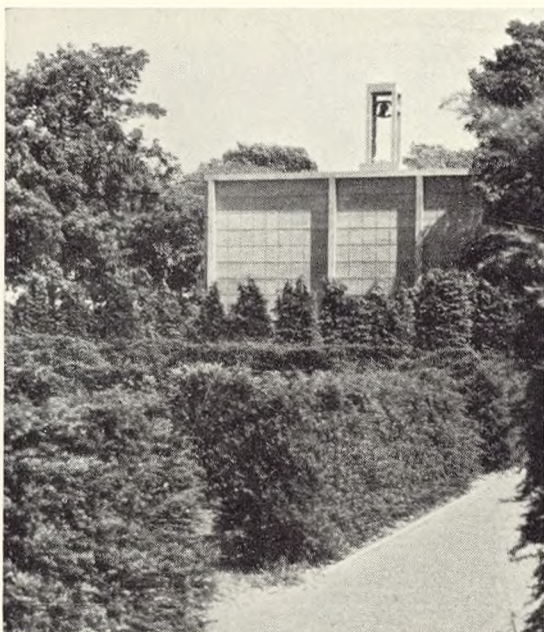

Fig. 64.
 Præstegården i Rinkenæs med provst Frode Beyer. Foto: Will. Kristoffersen.

Fig. 65.
 Urnehave i Gråsten. Figur: Gunnar Hammerich. Anlæg: Johannes Tholle. Foto: J. Th.

derved blive mere demokratisk, og de ville desuden vinde i skønhed og hygge, om der ikke altid skulle spares af frygt for en stigende kirkeskat.

Kirkegården er kirkens have. Derfor er er gartneren dens naturlige leder. Det hænder, at den ansættende myndighed foretrækker en ikke-gartner for en fagmand, men dette viser bare, at denne myndighed ikke kan have nogen stor kærlighed til sin kirkegård, men slet og ret betragter den som et stykke jord, der skal administreres, og det er jo også et synspunkt. Men det har levet sin længste tid. —

Inntryk fra en studietur på danske kirkegårde i 1949

Kirkegårdsgartner William Kristoffersen

III. SØNDERJYLLAND

Til Sønderborg ankom jeg en søndag, og da jeg nødig ville forstyrre graveren denne dag, besøgte jeg kirkegården på egen hånd. Den nye kirkegård, av havearkitekt Johannes Tholle, ligger høit og fritt med god utsikt over byen og omgivelserne. I skråningen mellem kirkegården og hovedveien fins et meget godt grønnanlegg (se fig. 66), og en vakker rabatt av spiraea Anthony Watherer flankerer veien opp til den provisoriske kirkegårdsport. Kommet innenfor, er her en rummelig plass, hvor en med tiden har tenkt å bygge en kirke av professor Kaare Klint. Fra toppen av kirkegården ser man nedefter en stor gressplen, som avsluttes med et vakker dammanlegg omgitt av vakre planter og piletrær.

De enkelte gravkvartal hadde gode og varierende dekkplantinger. I et av gravkvartalene var en del gravsted (med megen god virkning) adskilt fra hverandre av en lav mur. Denne var opplagt av kuppelsten og oppe på muren var plantet bjørnegress. I dette kvartal lå også gravene til frihetskjemperne, og minde om tre gendarmar som døde i tyske konsentrasjonsleire (se fig. 67). Iøvrigt kan læses om kirkegården i VK. XVI s. 10—11 og 17—22.

Bilturen fra Sønderborg til Gråsten bød på en vakker utsikt over Flensborg fjord og det omliggende vakre landskap.

Kirkegården i *Gråsten*, som er gjort av *Johannes Tholle* i 1930-erne, er som en vakker hage — den rene idyll. Denne kirkegård mangler alt som er tungt og dystert, men hadde allikevel det stille alvor over seg som kjennetegner en virkelig kirkegård (se fig. 65 og 70). Plante-materiale og voksteren her tok rent pusten fra en som er vant til å bo vest ved Atlanterhavets stormende kyst. Kirkegården er beskrevet i VK. XIV s. 90—95.

Fra Gråsten tok jeg landeveien fatt til *Rinkenæs*. Her var jeg så heldig å treffe prost *Frode Beyer* hjemme — og la meg straks si det — en prost med en slik innstilling og levende interesse for kirkegård, har jeg aldri møtt i Norge.

Her Beyer lyste av iver og stolthet da han viste meg rundt, og prosten kan med rette være stolt av kirkegården i Rinkenæs, så vakker som den er (se fig. 68 og 69). Nydelig var også kirken og presteboligen (fig. 64) som intimt var knyttet til kirkegård ved et vakkert grønnanlegg og hageparti. Denne kirkegård er ligesom sidste utvidelsen i Bov (se i det følgende) gjort av *Johannes Tholle*.

I Bov traff jeg sokneprest *Harritsø*, som viste meg rundt på den nye kirkegård (se fig. 71). Hans interesse for kirkegården her, var ikke mindre end sin kollegas, og han håpet at kirkegården i Bov

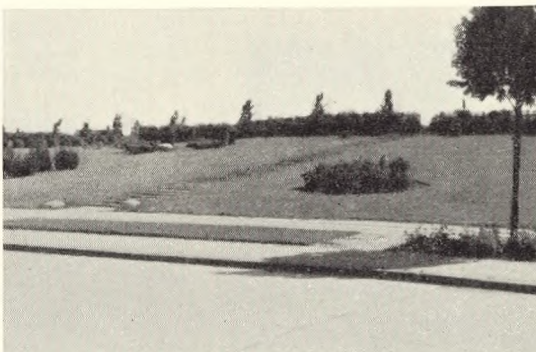

Fig. 66.
Grønanlegg
mellem Sønderborg
Nye Kirkegård
og Ringgaden.

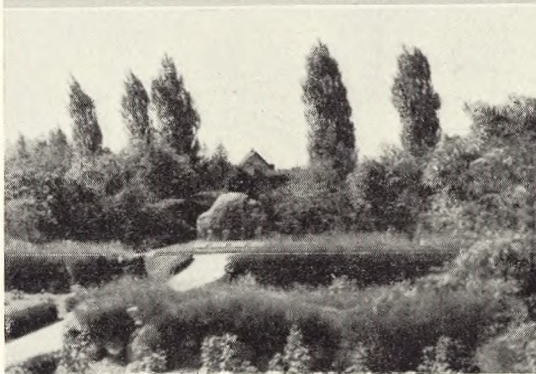

Fig. 67.
Parti fra Sønderborg
Nye kirkegård;
i midten
frihedskempergrave.

Fig. 68.
Låge til kirkegården
ved Korskirken
i Rinkenæs
(Tegnet af provst
Frode Beyer).

Fig. 69.
Kig gennem
kirkegården imod
Korskirken.
(Arkitekt m. a. a.
Lønborg-Jensen)
Fig. 66-69. Foto: J. Th.

Fig. 70.
Kig gennem
Gråsten kirkegård.
(Kapel:
Arkitekt m. a. a.
Jep Fink).

om noen år skulle være fullt på høide med den i Rinkenæs.

Om bare vi i Norge hadde hatt prester med en slik innstilling til kirkegårdene, skulle det ikke ha sett så trist ut på de norske kirkegårder som det gjør idag.

I *Kruså* så jeg den vakre minnemur (av kgl. bygningsinspektør *Lehn-Petersen*) over de 42 grensegendarmere som døde i tyske konsentrasjonsleire (se fig. 72). Deres navne var innhugget i muren, og foran denne var reist et stort kors med innskriften:

SØNNER AF DANMARK, FRIBAARNE
MÆND, ALDRIG SOM TRELLE KAN
LEVE.

Rett overfor minnemuren står minne-
stenen fra 1920 med innskriften:

HER MØDTE CHRISTIAN X DE
DANSKE SYDFRA, DEN 12-7-1920. I
SKAL IKKE BLIVE GLEMT.

Tønder — en pittoresk liten by med den forunderligste kirke (Kristkirken) jeg noen gang har sett. Bare den gjør at byen er vel verd et besøk. I denne by var salmedikteren *Hans Adolph Brorson* prest fra 1729—1737. En statue av ham (av *Gunnar Hammerich*) er oppstilt ved Kristkirken.

Kirkegården i *Tønder* var bra, og for hvert år som går vil den bli enda bedre under den interesserte og dyktige kirkegårdsgartner *Pedersens* ledelse. Rett mann, på rett plass har og gyldighet på danske kirkegårder. Kirkegården* var stor og rummelig med gode beplantninger. Ryddiggjorte gamle kvartal ble vakkert tilplantet med gran og furutrær som fikk stå å vokse inntil gravkvartalene atter skulle takes i bruk. På denne kirkegård fant jeg graven til redaktør *Viggo Lausten* (jevnt. VK. titelblad til bind XV). Han ble skutt 2. mai 1940, og var det første offer for tyskernes terror i Danmark.

*) Det omtalte drejer sig om to forskellige kirkegårde, der ligger side om side.

Red. anm.

Fig. 71.
Låger samt piller
af kasserede
sokkel- og gravsten;
indgang til Bov
Nye kirkegård.
(Arkitekt m. a. a.
Erik L. Rasmussen og
havearkitekt
Johannes Tholle).

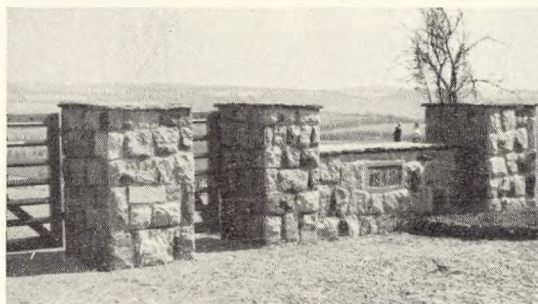

Fig. 72.
Mindemur for døde
grænsegendarmere.
(Kgl. bygnings-
inspektør
Lehn-Petersen).
Fig. 70-72. Foto: J. Th.

